

ВИКОРИСТАННЯ ФАКТОРИНГУ ЯК ЕФЕКТИВНОГО ІНСТРУМЕНТУ УПРАВЛІННЯ ДЕБІТОРСЬКОЮ ЗАБОРГОВАНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВ

Анотація. Стаття присвячена визначенню сутності факторингу та його ролі в управлінні дебіторською заборгованістю підприємств, аналізу переваг та недоліків даної фінансової послуги.

Ключові слова: факторинг, рефінансування, управління дебіторською заборгованістю, факторингові послуги, відстрочка платежу, ринок фінансових послуг.

Вступ

У сучасних умовах господарювання першорядного значення для вітчизняних підприємств набувають проблеми ефективного управління дебіторською заборгованістю. Відповідно до розрахунків, проведених на основі даних Державного комітету статистики України, питома вага дебіторської заборгованості в оборотних активах промислових підприємств на 30 вересня 2009 року складала 65,68 % [9]. Як свідчить господарська практика, понад 80 % загального обсягу дебіторської заборгованості припадає на товарну, що робить її основним об'єктом управління [17].

Одним із напрямів розв'язання даної проблеми є застосування сучасної форми рефінансування – факторингу як запоруки ефективного управління дебіторською заборгованістю.

Дослідження різних аспектів використання факторингових послуг знайшли своє відображення у роботах таких вітчизняних вчених, як Н. М. Внукова, Н. М. Левченко, В. В. Смачило, О. Є. Федорченко та ін.

Постановка завдання

Цілями даного дослідження є:

- 1) розгляд теоретико-методичних підходів до визначення сутності факторингу;
- 2) оцінка переваг та недоліків факторингу як інструменту управління дебіторською заборгованістю підприємств;
- 3) аналіз розвитку факторингу на ринку фінансових послуг України.

У роботі використовуються методи аналізу-синтезу, абстрактно-логічний метод.

Результати дослідження

Перш ніж визначити особливості використання факторингу як дієвого інструменту управління дебіторською заборгованістю, доцільно розглянути сутність поняття «факторинг».

Проведення факторингових операцій в Україні регламентується на законодавчому рівні Цивільним та Господарським кодексами, Законами України «Про банки та банківську діяльність», «Про податок на додану вартість», «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» [2 - 6].

Аналіз наукової думки щодо розкриття сутності досліджуваного поняття засвідчує різноплановість поглядів [1, 7, 16, 17].

На основі розгляду нормативно-правових актів [2-6] та думок вчених [1, 7, 16, 17] встановлено теоретико-методичні підходи до визначення сутності факторингу, що наведено у табл. 1.

Таблиця 1

Теоретико-методичні підходи до визначення сутності факторингу

Визначення поняття, характерні ознаки	Автори						Н. М. Внукова	Н. М. Левченко	В. В. Смачило	О. С. Федорченко	Кількість згадувань
	Автори-розробники Цивільного кодексу України	Автори-розробники Господарського кодексу України	Автори-розробники ЗУ «Про банки та банківську діяльність»	Автори-розробники ЗУ «Про податок на додану вартість»	Автори-розробники ЗУ «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг»						
Придбання банком грошової вимоги		+	+						+		3
Фінансова послуга, що надається банками та спеціалізованими фінансовими компаніями						+	+	+			3
Передача або виникнення зобов'язання передати грошові ресурси у розпорядження будь-якого фактора	+						+			+	3
Операція з переуступки прав вимоги боргу				+			+				2
Взяття фактором на себе ризику виконання вимог та прийняття платежів		+	+				+	+			4
Попередня або наступна компенсація вартості боргу		+		+							2

Аналіз теоретико-методичних підходів, наведених у табл. 1, дає змогу здійснити наступне узагальнення: під факторингом слід розуміти фінансову послугу із надання або зобов'язання передачі грошових коштів клієнту фактором (банком чи спеціалізованою фінансовою компанією) на договірній основі за певну комісійну винагороду в обмін на право грошової вимоги до третьої особи (боржника клієнта) з прийняттям на себе ризиків виконання вимог та надходження платежів від третьої особи (боржника клієнта).

Використання факторингу як системної фінансової послуги зумовлене прагненням підприємств до прискорення обігу коштів у розрахунках, скорочення обсягів дебіторської заборгованості і зменшення обсягу неплатежів [1].

У процесі факторингового обслуговування вирішується ряд завдань, необхідних для організації ефективної фінансово-господарської діяльності підприємств. Функції, що реалізуються при наданні послуг факторингу, породжують переваги як для клієнтів (продавців), так і для покупців продукції. Однак факторинг має і ряд недоліків, які неодмінно необхідно враховувати при плануванні використання даного інструменту фінансування.

Дослідження літературних джерел [1, 10-15, 17] дало змогу систематизувати завдання, функції факторингу, його переваги та недоліки для підприємств, що наведено у табл. 2.

Таблиця 2

Завдання, функції, переваги та недоліки факторингового обслуговування

Завдання	ічніЕконом: 1) збільшення оборотності обігових коштів і, як наслідок, зменшення потреби в них 2) захист від втраченої вигоди.
	Фінансові: 1) отримання довгострокового необмеженого беззаставного фінансування; 2) поліпшення ліквідності балансу; 3) зменшення кредитного навантаження; 4) прогнозованість та стабільність грошових надходжень; 5) підвищення рівня платіжної дисципліни покупців; 6) оптимізація сплати ПДВ.
	Маркетингові: 1) захист ринкової частки підприємства; 2) розвиток бізнесу (сегмент, ринок, галузь); 3) одержання конкурентних переваг; 4) виведення на ринок нових продуктів, торговельних марок; 5) поліпшення іміджу підприємства серед клієнтів завдяки регулярності та точності в розрахунках.
Функції	1. Фінансування поставок товарів (в залежності від ризиків, характерних для конкретної факторингової операції, сума фінансування складає до 95% від загальної суми угоди; решта суми зберігається на гарантійному депозиті, на який нараховуються відсотки). 2. Управління дебіторською заборгованістю, що передбачає: 1) контроль за своєчасністю оплати заборгованості; 2) експертизу документів, що підтверджують дійсність поставки товарів. 3. Уникнення валютних, процентних, ліквідних, ринкових ризиків. 4. Інформаційне обслуговування клієнта (оцінка платоспроможності контрагентів постачальника).
Переваги	Для постачальника (клієнта фактора): 1) факторинг – беззаставний інструмент фінансування; 2) розширення клієнтської бази; 3) збільшення товарообігу; 4) отримання додаткового прибутку; 5) покращення платоспроможності підприємства-постачальника; 6) поліпшення фінансового планування підприємства; 7) збільшення лімітів відвантаження товарів на умовах товарного кредиту; 8) можливість здійснення постачальником гуртових закупок товарів і, відповідно, підтримка широкого асортименту товарів за рахунок поповнення оборотних коштів; 9) надання послуг факторингу незалежно від наявності у підприємства-постачальника банківських кредитів; 10) можливість фінансування поставки на будь-яку, навіть незначну, суму; 11) подолання проблеми касових розривів.
	Для покупця (дебітора): 1) можливість роботи з постачальником на умовах товарного кредиту, збільшення терміну товарного кредиту; 2) можливість збільшення обсягів закупок без залучення додаткового капіталу; 3) розширення асортименту товарів, що поставляються; 4) встановлення графіку погашення заборгованості; 5) збільшення купівельної спроможності.
Недоліки	1. Недосконале законодавче врегулювання факторингового обслуговування. 2. Відсутність необхідного досвіду використання факторингових послуг. 3. Складний документообіг. 4. Висока вартість факторингових послуг. 5. Обмеження у використанні факторингу залежно від виду дебіторської заборгованості: не приймається прострочена дебіторська заборгованість; заборгованість покупців, які є пов'язаними з продавцем особами; заборгованість по договорах, що передбачають бартерні розрахунки; заборгованість покупців з незнайомою платіжною дисципліною; заборгованість покупців, що є кредиторами постачальника тощо. 6. Недостатній рівень кваліфікації персоналу у сфері факторингу. Незначний рівень довіри підприємств банкам та факторинговим компаніям.

На українському ринку факторингові послуги пропонують банки та спеціалізовані фінансові компанії. За даними компанії «Простобанк Консалтинг», чільне місце у даній сфері посідають Укрсоцбанк, Укрексімбанк, ПриватБанк, Сведбанк (ТАС-Комерцбанк), Райффайзен Банк Аваль, компанії «Арма Факторинг», Перша Факторингова Компанія і «Факторинг» [12].

За аналітичними матеріалами Держфінпослуг, станом на 1 липня 2009 року лише 17 фінансових компаній, або 34,7 % від внесених до Реєстру, протягом 2009 року надавали послуги факторингу [8]. Інформація щодо кількості фінансових компаній, які мають право надавати послуги факторингу, та обсягів надання цих послуг наведено у табл. 3.

Таблиця 3

Кількість фінансових компаній та обсяг наданих послуг факторингу [8]

	на 01.07.08	на 01.01.09	на 01.07.09
Кількість фінансових компаній, які мають право надавати послуги факторингу	44	46	49
Кількість фінансових компаній, які надавали послуги факторингу	14	18	17
Обсяг наданих послуг факторингу, млн. грн.	480,9	1448,22	874,5

Динаміка кількості укладених фінансовими компаніями договорів факторингу поквартально наведена на рис. 1.

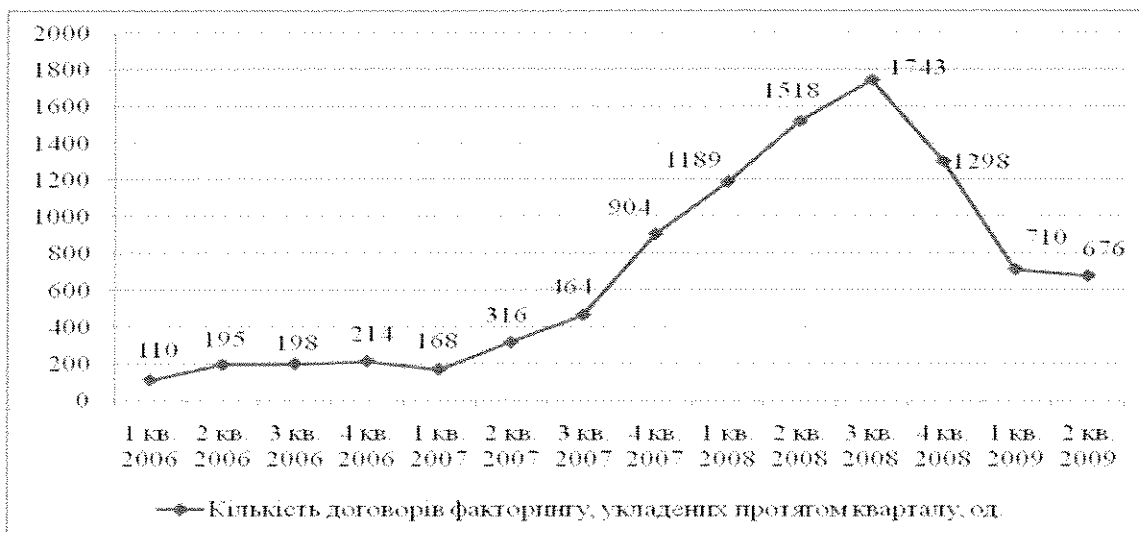

Рис. 1. Динаміка надання фінансовими компаніями послуг факторингу протягом 2006 – 2009 рр. [8]

Як видно із рис. 1, з третього кварталу 2008 року спостерігається зменшення кількості укладених договорів, що обумовлено, передусім, впливом фінансової кризи. Протягом першого півріччя 2009 року фінансові компанії уклали 1 386 договорів факторингу загальним обсягом 874,5 млн. грн. Діючими на кінець першого півріччя 2009 року залишалися 804 договори факторингу [8]. Наведені дані свідчать про те, що ринок факторингу в Україні розвивається досить повільними темпами.

Розподіл укладених договорів факторингу за основними галузями промисловості у першому півріччі 2008 та 2009 років наведений на рис. 2.

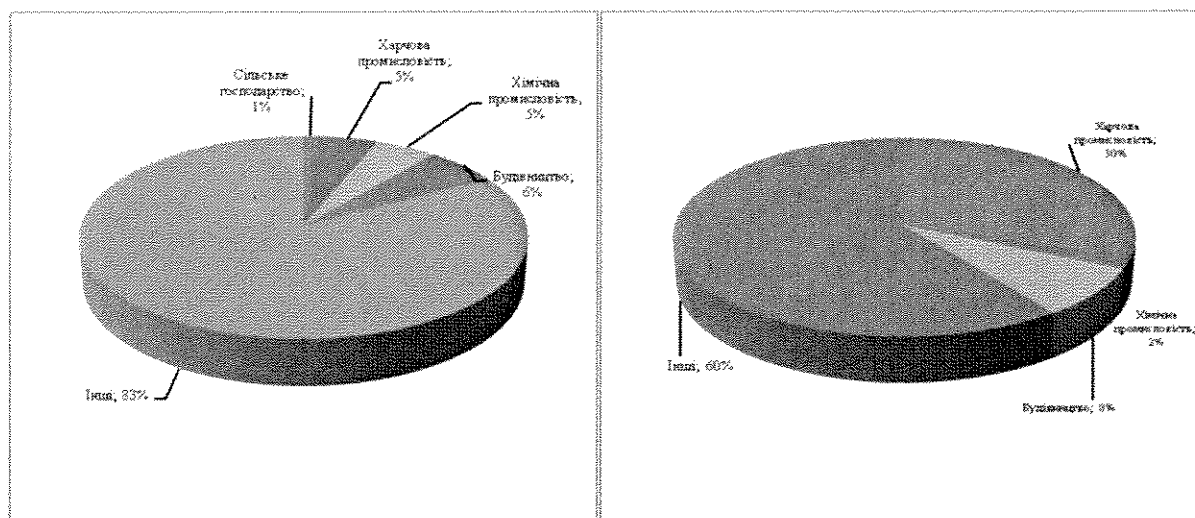

Рис. 2. Розподіл укладених договорів факторингу за основними галузями господарства у першому півріччі 2008 та 2009 років, % [8]

Аналіз рис. 2 дає змогу стверджувати, що у першому півріччі 2009 року найменшу питому вагу з укладених договорів факторингу за основними галузями має хімічна промисловість – 2 %, значну частку займає харчова промисловість – 30%, а найбільшу – 60% охоплюють інші галузі. Протягом першого півріччя 2009 року договори факторингу не мали місця у таких сферах, як легка промисловість, машинобудування, металургія, транспорт та інші. Як видно з рис. 2, структура розподілу договорів факторингу у першому півріччі 2008 та 2009 років дещо відрізняються. Очевидно, що фінансова криза впливає не лише на кількість, але й на перерозподіл факторингових угод за галузями.

Висновок. Факторинг надає можливість трансформувати дебіторську заборгованість у грошові ресурси і, як результат, ліквідувати дефіцит оборотних коштів та досягти балансу грошових потоків. Розвиток факторингу сприятиме зростанню підприємств, адже він забезпечує вищий рівень платоспроможності суб'єктів господарювання і збільшення обсягів продажу за рахунок можливості відстрочення платежу. У подальшому доцільно проводити дослідження особливостей використання факторингу вітчизняними підприємствами за галузевими ознаками.

Література

1. Внукова Н. Можливості та ризики факторингу в ракурсі SWOT-аналізу / Н. Внукова, К. Шапошникова // Фінансовий ринок України. – 2007. – № 2(40) – С. 6-11.
2. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>
3. Закон України «Про банки та банківську діяльність» від 07.12.2000 № 2121-III. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>
4. Закон України «Про податок на додану вартість» від 03.04.1997 № 168/97-ВР. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>
5. Закон України «Про фінансові послуги і державне регулювання ринків фінансових послуг» від 12.07.2001 № 2664-III. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>

6. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>
7. Левченко Н. М. Факторинг як інструмент ефективного управління дебіторською заборгованістю підприємств / Н. М. Левченко, Г. В. Кравченко // Економічний простір. – № 23/2. – 2009. – С. 242-251
8. Офіційний сайт Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dfr.gov.ua>
9. Офіційний сайт Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
10. Офіційний сайт банку «Аваль» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.aval.ua
11. Офіційний сайт банку «Приватбанк» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.privatbank.ua>
12. Офіційний сайт «Простобанк Консалтинг» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.prostobank.com>
13. Офіційний сайт банку «Сведбанк» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://swedbank.ua>
14. Офіційний сайт банку «Укрексімбанк» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.eximb.com>
15. Офіційний сайт банку «Укрсоцбанк» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.usb.com.ua>
16. Смачило В. В. Сутність факторингу та його використання при управлінні дебіторською заборгованістю в Україні / В. В. Смачило, Є. В. Дубровська // Фінанси України. – 2007. – №7. – С. 35-45.
17. Федорченко О. Є. Сутність факторингу та його роль в управлінні дебіторською заборгованістю на підприємстві / О. Є. Федорченко // Економічний простір. – 2008. – № 13. – С. 237-243. – [Електронний ресурс] – Режим доступу до журналу: <http://www.nbuv.gov.ua>

Summary. The article is devoted to the definition of factoring and its role in the management of enterprises' receivables, analyzing the advantages and disadvantages of the financial services.

Keywords: factoring, refinancing, debt management accounts-ing, factoring services, delays in payment, the financial services market.

Стаття надійшла до редакції 27.04.2010